

ACC. N:R M. 15243: 1-5.

Landskap: Bohuslän Upptecknare: Gösta Olsson, Lund
Härad: Stångensås Berättare: Albin Johansson, Lyse
Socken: Lyse Berättarens yrke: Lantbrukare
Uppteckningsår: 1961 Född år 1884 i Lyse

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jordbruk o: stenkörning m. m. s. 1-5.

Vår släkt lär härstamma från Dalsland, ha kommit hit till Bohuslän på 1700-talet under en sillperiod.

Far talade som, att de förr tog massor av fisk i Gullmarn. Man satte ut backor höst och vinter, och på vinterisen stod man och fiskade särskilt torsk. Fisk ingick i mängd i kosten. I stort sett drog man upp vad huset behövde och inte mer.

Pengar var det inte mycket av, men folk hade ju inte stort bruk för pengar. Ingen köpte något, man gjorde allt själv hemma på gården, och det var nästan inga skatter.

Jag känner inte många härifrån som låg på sjön. Manuel på Nordängen var ute och seglade på 1890-talet, hade gård som fruntimmer och barn skötte. Teodor Hane från Gullmarskogen var på sjön ungefär samtidigt, men han var obesutten, hade bara en ryggåsstuga. Klaras Gustav, som var sjöman till in på 1950-talet, växte senare upp i den stugan.

Martin i Testevik här intill och hans bror Fredrik brukade ge sig till Norge på arbete om somrarna, på vintern gick de för dan hos bönderna, mest i trösken. Till Amerika for Karl Hansson i Ulseröd och hans bror Ferdinand, först med en Anton Hansson från Lyse på laxfiske i Kanada, senare lär de ha grävt guld i Alaska. Hur det än var med det, så kom Karl Hansson hem med pengar och byggde kvarn i Ulseröd.

Vi odlade lin förr, in på 1910-talet. Invid en nästan lodrät bergvägg hade vi "torkehåla". Det var som en öppen ugn upplagd av kullersten, och över den var en träställning av slänor och ribbor. Lin breddes ut på denna ställning, och så eldade man med "knosingar" (vedstycken med så mycket kvistkulor att de inte kunde klyvas) på ugnen, men det gällde att passa elden noga så inte linet tog eld.

Här var ont om ved förr, innan man planterade skog. Folk eldade en del tramptorv, som togs ur småmyrar, och motorv, dvs. man grävde tunna torvor från berghällarna, med gräs och ljung kvarsittande. Denna motorv eldades mest i malmkaminer men var inget vidare, det blev mycket rök och aska. Ljung och risbränne togs till bakugnen. Den fanns i köket, byggd i vinkel med stor öppen spis, där man eldade under brandjärn. Denna stora eldstad revs för omkr. 50 år sedan, i stället satte vi in en liten järnspis.

Vi lejde mest till trösken. Martin i Testevik och annat fattigt folk gick och spanntröskade; de var glada, då de fick komma in i värmen på bondställen och få god mat. Det var allt eländigt för många, men jag tror de var nöjda med sitt i alla fall. Tröskverk köpte vi ett begagnat för över 60 år sedan, dvs. vi köpte gjutverket och en snickare gjorde träarbetet. Det var med 4 hästars vandring. Det dröjde länge innan vi köpte slättermaskin, omkr. 1915, men på Berg hade de socknens första slättermaskin redan på 1890-talet. De var före med annat också, med såmaskin och tröskverk. Det var ett gott grannlag där. En 7-8 gårdar hade bildat trösklag och hade alltså tröskverk ihop. Där var ju slätt med bättre jordar. Här är mer kargt, sandigt och magert, så vi har varit efter Lyseslätten. Mycket har jag sått för hand, det var slöseri med utsädet, för en del blev omyllet. Såmaskin skaffade vi oss inte förrän sent på 1920-talet, tror jag.

Så långt vi minns har vi haft "smördar", "mjölkedar" och "äggedar" i Lysekil, dvs. vi har kört till stan med häst nästan var dag med smör, mjölk och ägg till fasta kunder. Dessutom har vi sålt frukt, bär och potatis på torget. Här är god potatisjord, så vi har odlat och sålt särskilt mycket potatis.

Då jag växte upp och senare hade vi 2-3 hästar, ena hästen mest för Lysekilskörningens skull, så att "makten" (=ett par hästar) kunde gå i arbete ändå. Vi födde upp hästar, blandras av lättare hästar, för vi hade ju ingen tung stenkörning. Så hade vi 8 kor och ungnöt, svin till husbehov, en del får, i regel 4 tackor. Får var ett otyg att ha, måste "gånghållas" (man band t.ex. en repstump eller en säcktrasa om ena sidans fram- och bakben, så de inte kunde springa eller hoppa) för att de inte skulle skutta över in på grannarnas. (Hästar kunde man "nickhålla": en rem eller tågstropp om halsen eller från grimman och om ena frambenet). Fårens vinterfoder: ljung, hö, agnar. När tackorna lammat, fick de "mjöldrick" (havremjöl utrört i vatten) för att mjölka bra.

Någon gång om året, vanligen på hösten, gjorde vi storslakt på en gammal ko eller en tjur. Det saltades ner liksom de får vi slaktade då och då. Det fanns inga charkuterivaror att köpa den tiden. "Tunnalår" var saltat spicket fårlår som hängts på tork och skars i tunna skivor till smörgåsmat.

Vi hade in på 1940-talet 2-3 bisanhällen, honungen förbrukade vi själva.

Kärror brukades till alla körslor förr. Ung. 1915 köpte jag vår första åkvagn, från Skillingaryd; arbetsvagn köptes något senare, det var en förställsvagn. Broms har inte förekommit på kärror eller vagnar. Gummihjuls vagn kom till gården för omkr. 8 år sedan.

Far var duktig med selar och skodon, lagade själv till in på gamla dar. Efter hans död har vi låtit Forsström reparera allt i läderväg åt oss. Jag har själv snickrat möbler och annat för eget bruk om vintrarna. Manuel i Dammen i Träleberg var smed, kom hit och vässte åt oss harvar och andra redskap och beslog kördon

om vintrarna i en liten smedja, som vi hade på gården.

Vi hade få möjligheter till biinkomster. Min bror Artur och jag spikade en kort tid trälådor, som fiskkonserver skulle exporteras i, i Gamlestan i Lysekil. Artur blev sedermera riktig yrkessnickare med en liten gårdbit här intill. En granne i Gullmarskogen var iväg och lastade sten tillfälligt, bl.a. som strejkbrytare på "Lump-Lena" 1904.

Min frus föräldrahem hade stenkörning. Som flicka fick hon stiga upp kl. 4 om morgnarna och mäta hästarna, innan bröderna gav sig iväg till berget, sedan bära mjölk ibland ända till Lysekil, ge djuren och göra annat utearbete. Mycket fruntimmersarbete ute när karlarna var i berget, mer än när de alltid gick hemma på gården.

De som hade granitberg var lyckligt lottade, gjorde goda förtjänster. "Gnager något på ben men intet på sten", hette det, men det ordstävete stämde alltså inte in längre. Vi här på socknens östsida hade inget med bergen att göra, ingen inkomst därifrån. Här var ingen förtjänst motsvarande bergägarnas, ingen jämförelse. De använde sina nya inkomster till att bättre på hus och lagårdar. Julius på Hedarne gjorde en hel del pengar i bergen och hjälpte sina pojkar till gårdar, då det var lämpligt att köpa. Adolf och Efraim Olsson ägde gård på Slättna men köpte för stenpengar ännu en gård, i Träleberg. Annars var det mest som vanliga bönder, lite för mer kanske än de som inte hade såna inkomster. Det blev mer "russel" på folket när det kom mer pengar i socknen. Det fanns säkert de som gjorde sig förmögna på bergen också, svårt att säga var de gjorde av pengarna. Men det gick inte så bra för alla, många bönder hade det svårt, hade skulder, att släpa på och lite att betala med.

ACC. N:R M. 15243:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jordbrukets skötsel var väl inte alla gånger som den borde vara på de gårdar, där husbonde och dräng körde sten, att sköta jorden morgon och kväll blev för mycket.

Nu: en brorson har gården. Odlar mest potatis, som säljs på torget varje lördag över sommaren och för övrigt till fasta kunder, dessutom jordgubbar som säljs i parti. Ved och massaved avverkas och säljs varje vinter. Har 9 kor och 1 häst. Traktor gör nästan allt dragarbete, hästen hålls för potatisodlingen och skogskörslorna. Säljer och arrenderar ut tomter till sportstugebebyggelse.